

כיום שמכיו כי אשם, (הנצי"ב על פי בחי''). אבל את הקרבן אינו מחויב להביא מיד כששב מחטאו, אלא בבא הרגל ויעלה לירושלים, או מחויב להביא כל חובותיו (נצי"ב).

צ 1

פ ר ס ו

ב. צו את אהרן ואית בניו: קודם דברה התורה אל בני ישראל, ועכשיו אל הכהנים, לפיכך סדר הקרבנות קודם הוא — קרבנות נדבה וקרבנות חובה, ופה — קדשי קדשים וקדשים קלים (ה. על פי הרמב"ן).
 זאת תורת העלה היא העלה... לא דבר כאן בכל העולות, אלא בעולת התמיד של הערב שהיא נקטרת כל הלילה, ואמר "היא העולה" לפי שנתפרש בפרשת תצוה ענין התמידים, ונאמר שם (שמות כ"ט ל"ט—מ"ב) ואת הכבש השני תעשה בין הערבים... עלת תמיד לדרתיכם, והנה לא אמר כיוצא בזה על עולת הבוקר, להכשיר שתהא נקטרת כל היום, לפי שלא היה צריך לומר שהקרבן יהא נקטר בכל היום של הקרבנות, אבל בעולת הערב יתכן לחשוב שאין הלילה כשר להקרבנות מפני שהלילה הולך אחר יום המחרת ואיננו כבר חלק מיום הקרבנות, כמו שנאמר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, לזה הוצרך הכתוב להכשיר את הלילה הבא אחר יום הקרבנות לענין ההקטרה (על פי אב.). (כי במקדש הלילה הולך אחר היום שלפניו).

על מוקדה: ה"הא" נוסף (א"ט).

זאש המזבח תוקד בו: שתוקד במזבח כל הלילה, כי מצוה ששימו ביום עצים הרבה כדי שלא יתאללו לגמרי — ותכבה האש ממנו (רמב"ן).
 ג. מדו: בגדו, (שמואל-א' ד', י"ב) ומדיו קרועים, לשון בגדים (רשב"ם על פי ת"א).

ולבש הכהן מדו כד ומכנסו בד ילבש על בשרו: תרומת הדשן צריכה בגדי כהונה, ואין עבודה בשני הבגדים מהם בלבד, אבל הזכיר אלה השנים לדבר שנתחדש בהם כאן, לאמר שתהא הכתונת במדתו ושלא יהא דבר הוצץ בין בשרו ובין המכנסים (כפי שפירש רש"י), והוא הדין שצריכה כל בגדי כהונה — ארבעה להדיוט ושמנה לכהן גדול (על פי הרמב"ן). והזכיר את שני החדושים האלה כאן מפני שבעבודה זו של תרומת הדשן יכול האדם לטעות ולחשוב שהיא עבודה קלה, ואולי ילבשו הכהנים כותיות קצרות שלא יתלכלכו בדשן, או ילבשו בגד

על בשרם כדי שלא יתלכלך בשרם בדשן, ולכן הוצרך כאן להגיד שהכתונת לא תהא קצרה ממדתו ושלא יהא דבר הוצץ בין בשרו ובין בגדיו (על פי א.ב.).
והרים את הדשן: זוהי מצותה בכל יום לתמיד של שחר, אבל והוציא את הדשן (פסוק ד') הוא לזמן מרובה לפנות את המזבח מרוב דשן שעליו (רשב"ם על פי רש"י).

והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה: אשר תאכל — כאשר תאכל, כמו שפירש הרמב"ן אצל „אשר נשיא יחטא“ (עיין ילקוט זה פרק ד', כ"ב) היינו, עוד בזמן שהאש תאכל את שיירי העולה, כמו שפירש רש"י — והרים את הדשן — היה חותה מלא מחתה מן המעוכלות הפנימיות, נמצא שבשעה שנאמר: והרים את הדשן... והאש על המזבח תוקד בו, היינו, בשעת הרמת הדשן תהיה האש על המזבח (על פי א.ב.).

ושמו אצל המזבח: ולא אמר כאן קדמה, כפי שהזכיר זאת בפרשת ויקרא (א', ט"ז) (א.ב.).

ו. אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה: אף בשבת, אף בטומאה (ח). על פי 1097א).

ז. הקרב אתה: יקריבו אותה; בני אהרן: אחד מבני אהרן, על כן (פסוק ח') והרים ממנו (א"ע).

ח. והקטיר המזבח ריח ניחח: בעולות, מנחות ושלמים נאמר ריח ניחח מפני שהם באים בנדבה, ובחטאת ובאשם לא נאמר ריח ניחח, מפני שהם באים על עונות; רק בחטאת הדיוט מעם הארץ נאמר ריח ניחח, (ויקרא ד', ל"א) מפני שלא היה חטאו חמור בשל קוצר ידיעתו (על פי א.ב.).

ט. בחצר אהל מועד: בעזרה ולא בירושלים (רשב"ם).
י. לא תאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי: לא תאפה חמץ מפני שחלקם נתתי אותה מאשי היינו משלחני; וכמו שאותו שעל שלחני הוא מצה, כן חלקם ראוי להיות מצה (א.ב.).

יא. חק עולם לדרתיכם: כל זמן שקיים בית המקדש (יש"ר).
יג. ביום המשח אותו: „ב“ במקום „מ“, מיום המשח אותו חייב הוא להקריב מנחה זו, וכן (ויקרא ח', ל"ב), והנותר בבשר ובלחם, כמו שפירש א"ע (ח).
עשירית האפה: כהן גדול מקריב בכל יום מנחת עני — ראשית, כדי שלא יתביישו העניים והאביונים ממנחתם, ושנית, כדי להכנס לפני ה' בעונה ובסימני דלות כעני ואביון הנצב לפני אדון כל הארץ (א.ב.).

יח. במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת: העולה שחיטתה בצפון, והיא באה על הרהור הלב, וכדי שלא יבוש החוטא הוהיר הכתוב כי קרבן חטאת הבא על חטא המעשה ישחט באותו מקום עצמו שהעולה נשחטת, כדי שלא

ירגישו בני אדם בזה שמביא קרבנו אם הטא בהרהור או במעשה (בחי'י).
 י"ט. הכהן המזבח: המסיר הטא החוטא. וטעם המחטא — רוחץ או
 מטהר וכן (תהלים נ"א, ט) תחטאני באזוב ואטהר (א"ע. עיין לעיל ד', ג').
 כ"א. בכלי נחשת: דבר הכתוב בהוה, והוא הדין לכל כלי מתכת (ח).

פ ר ק ז

ת. עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה: הדין הזה נוהג בכל הקדשים.
 ואמר הכתוב "עולה" — והוא הדין לחטאת ואשם הנזכרים למעלה, ואין זבחי
 השלמים כן (רמב"ן).

יב. על זבח התודה: הוסיף מלת זבח (וכן בפסוק הקודם), כי כל זבח
 — סעודה, שקורא לאחיו ורעיו לאכול מזבחו לספר להם חסדי ה' (יש"ר).
 י"ז. והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף: והנותר מבשר
 הזבח, שלא נאכל בשני הימים ובלילה שביניהם, ישרף באש ביום השלישי
 (האתנחתא תחת הזבח), כי בלילה השני הנותר איננו נאכל ואיננו נשרף (על פי
 הרמב"ן).

כ—כ"א. וטמאתו עליו... ונפש כי תגע בכל טמא: הפסוק הראשון מדבר
 בטומאת משא והשני בטומאת מגע (על פי אב). הפסוק הראשון מדבר בטומאת
 חמורות, כגון זב ומצורע, והפסוק השני בטומאות קלות (על פי יש"ר).
 כ"א. או בבהמה טמאה: אחז הכתוב דרך קצרה והזכיר קצת הטמאים,
 והוא הדין כי אף אם נגע בנבלת בהמה טהורה ואכל קדשים חייב כרת (על פי
 הרמב"ן).

כ"ה. כי כל אוכל חלב מן הבהמה יקריב ממנה אישה לה: לא בבהמה
 שהיא עצמה קרבן לה' הכתוב מדבר כאן, כי כבר צוה בפרשת ויקרא שהחלב
 יעלה על המזבח לריח ניחוח, אלא פירושו מן הבהמה אשר ראוי להקריב ממנה
 קרבן לה' (על פי הרשב"ם והרמב"ן).

כ"ו. וכל דם לא תאכלו: השתיה בכלל אכילה (מ"ב).
 כ"ט. יביא את קרבנו לה' מזבח שלמיו: כלו מיותר, וכו' ללמדנו שהוא
 בעצמו יטרח להביא קרבנו לה', ואין חרפה להוליך בשוק ובחוצות שור וכדומה,
 כי דורון לה' צבאות הוא (נצ"ב).

ל"ה. זאת משחת אהרן ומשחת בניו: שכר משחת אהרן ובניו (רשב"ם).
 משחת: גדולת, וכמו שכתב רש"י (יחזקאל כ"ה, י"ד) ממשח לשון גודל (נצ"ב).
 עיין רש"י במדבר י"ח, ח).

לו. ביום משחו אתם: מיום משחו אותם (א"ט). אשר צוה ה' לתת

להם ביום משחו אותם מאת בני ישראל חקת עולם: אשר
 צוה ה' ביום משחו אותם לתת להם מאת בני ישראל חוקת עולם (רמב"ן).
 ל"ח. ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה': אם כן
 איך אמר הנביא (ירמיהו ז', כ"ב) ולא צויתים... על דברי עולה וזבח? ויש לומר,
 כי כונת ה' היתה שלא נחטא ושלא נהיה צריכים לכפרה, אבל מפני שאין צדיק
 בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, צוה בקרבנות לכפרתו (מ"ב על פי בחי').
 בהר סיני... במדבר סיני: יתכן כי טעם "בהר סיני" במקום הזה
 — לפני הר סיני, והוא באהל מועד, וכן (במדבר כ"ח, ו') עולת תמיד העשויה
 בהר סיני, ואינה בהר ממש, כי בעולת התמיד התחילו באוהל מועד, ובני ישראל
 חנו לפני הר סיני בקרוב לו, ושם הקימו את אהל מועד לפני ההר במזרחו, ולכן
 נאמר כאן בהר סיני... במדבר סיני, כי היה לא בהר ממש ולא במדבר אחרי
 שנסעו מן ההר, אלא במדבר סיני בתחומו של ההר וקרוב לו (על פי הרמב"ן).
 במדבר סיני: במשכנא דעבדו ליה במדברא דסיני — במשכן שעשו לו
 במדבר סיני (ת"י).

פ ר ק ח'

- ב. ואת פר החטאת ואת שני האילים: הקדים פר החטאת כאמרם ז"ל
 כל חטאת קודמת לעולה הבאה עמה, כי עד שיכופר החטא אין מקום כלל לעולה
 (ט).
 ג. ואת כל העדה הקהל: כדי שיהיו כולם גוהגים קדושה בכהונה (ח).
 על פי ספרא).
 ו. וירחץ אתם במים: לכולם רחץ, אבל לא היתה רחיצתם כאחת, אלא
 רחץ אהרן והלבישו בגדיו ומשחו, ואחר כך רחץ בניו וילבישם (רמב"ן).
 ט"ו. וישחט ויקח משה את הדם: בימי המלואים לא הורשה זר
 בשחיטה, והיה משה השוחט, ויתכן שעשה כן להורות אותם דקדוקי שחיטה (יש"ר).
 ואת הדם יצק: שם יציקה מורה על שפיכה לאט ובנחת כדי שלא יהא נתו
 ממנו לכאן ולכאן (כו"ק).
 י"ז. ואת הפר ואת ערו ואת בשרו ואת פרשו שרף באש: המלה "פר"
 כוללת כאן את החלקים (עצמות, גידים, קרניים, טלפים) שאינם בכלל "עורו
 בשרו ופרשו", או המלים "ואת עורו ואת בשרו ואת פרשו" הן פרוט למלה "הפר",
 כמו (במדבר י"ט, ה) ושרף את הפרה לעיניו את ערה ואת בשרה ואת דמה על
 פרשה ישרף. (על פי הרמב"ן).
 כ"א. רחץ במים: הרוחץ, כי כשרה בזר (יש"ר).

כ"ב. איל המלואים: האיל השני שהקריבו נקרא איל המלואים, ולא איל השלמים, כי לא בא לא על נדר ולא נדבה ולא תודה, ולא נהגו במתן דמו כמו בשאר שלמים, כי כאן הזה ממנו על אוזן ובוהן אהרן ובניו, וכן בהקטרת אמוריו לא נהגו כדין שאר שלמים, שהשוק ולחם התרומה נאכל לכהנים, וכאן עלו על המזבח, וגם באכילת הבשר לא נהגו כדין שלמים שכל טהור יאכל אותה, וכאן נאכל לאהרן ובניו ונאסר לזרים, על כן איננו שלמים, אלא קראו איל מלואים, כלומר איל שנהג רק בימי מלואים, ואין כדוגמתו עוד (יש"ד).

כ"ג. ומסל המצות אשר לפני ה': הקרבנות שהם בעלי חיים עמדו מחוץ לפתח אהל מועד, עד שהקריבום לעזרה לסמיכה ולשחיטה, שלא יטילו גללים על כן כתוב בהם ויגש ויקרב, אבל סל המצות — מיד העמידו לפני ה' בעזרה שהרי נתקדשו באפיה בתנור, על כן לא נאמר אצלו הגשה או הקרבה, וזהו שכתוב, אשר לפני ה' (יש"ד).

ל"ב. והנותר בכשר ובלחם: והנותר מהבשר ומהלחם (א"ט).
 ל"ה. ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים: הזהירם שלא יצאו מפתח אהל מועד יומם ולילה בשעת העבודה, היינו שישלימו כל העבודה המוטלת עליהם באותה העת, והיא מצוה לדורות שלא יניח כהן עבודה ויצא, וחייבים עליה מיתה (רמב"ן), אבל בלילה יוצאים לצרכיהם, כמו (דברים ל"ד, ח') ויבכו את משה... שלשים יום — כאילו לא היה שום רגע שלא בכזו? וכן (ויקרא כ"ג, מ"ב) בסכות תשבו שבעת ימים (ח).
 כי כן צויתי: אם תשאלו טעם, לא אדע להשיב לכם אלא: כי כן צויתי, וגזרת המלך היא (ט"ב).

ש מ י נ י

פ' ק' ט'

- ב. עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה: החטאת חובה, והעולה נדבה ובכל מקום החובה קודמת לנדבה, ועוד שהחטא צריך כפרה, וקודם שיקריב קרבן נדבה ראוי שיהא מכופר (צ"ח). (עיין לעיל פרק ח', ב').
- ג. ואל בני ישראל תדבר לאמר: שיאמר להם אהרן כן, כי רצה שיהיה אהרן המצוה בשם ה' והוא המקריב הקרבנות — לגדלו בעיני העם (רמב"ן).
- ד. זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה': אם תשתדלו

להשיג את אהבת ה' רק בדרך אשר ה' צוה, ולא תחפשו דרכים אחרות להתקרב לה' כפי הבנתכם, אז— ורק אז— ירא אליכם כבוד ה' (על פי נצי"ב).

ז. **וכפר בעדך ובעד העם:** כפר בעדך, ואז כאשר תהא זכאי תוכל לכפר בעד העם ע"י קרבן העם, כמו שכתוב אחרי זה, ויעשה את קרבן העם וכפר בעדם" (על פי רבותינו בעלי התוספות). כי לא יוכל האדם לכפר על אחר עד היותו טהור מכל חטא (א"ע).

וכפר בעדך ובעד העם: כפרת אהרן היא כפולה— אחת כנגד מה שחטא הוא ושניה מה שהחטיא גם את העם (כ"י).

ח. **עגל החטאת אשר לו:** משלו היה, וכן פר של יום הכפורים (א"ע).
 י"ב. **וימצאו בני אהרן אליו את הדם:** כדי שיתחנכו בהתעסקם בקרבן אביהם (ס).

י"ז. **ויקטר על המזבח:** שם אותם על המזבח ובכא אש מלמעלה נקטר (רשב"ס).

י"ז—י"ח. **ויקרב את המנחה... וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים:** אין זה כסדר הצויים, שנאמר (פסוק ד') ושור ואיל לשלמים... ומנחה בלולה בשמן (רבותינו בעלי התוספות). משה אמר כל הזבחים ביחד ואחר כך המנחה, ואהרן הקריב כסדר המנחה עם הזבח (על פי בה"ט).

כ"א. **ואת שוק הימין:** שוק הצד הימין (כי שוק לשון נקבה) (א"ע).
 כ"ב. **וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים:** ולא הזכיר המנחה, כי לא חשש להזכיר אלא הזבחים (בה"ט).

כ"ב—כ"ג. **וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם... ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם:** שתי ברכות נתברכו בני ישראל ביום ההוא, אחת מפי אהרן בלבד, והשנית מפי משה ואהרן שניהם יחד (א"ב).

כ"ג. **ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם:** הם באו לאהל ליטול רשות מהשם יתברך שיסכים על ידם לברך את בני ישראל, ואחרי כן יצאו ויברכו את העם (על פי צ"ח).

וירא כבוד ה' אל כל העם: כיצד? (פסוק כ"ד) ותצא אש מלפני ה' (רשב"ס).
 כ"ד. **ותצא אש מלפני ה':** מבית קדשי הקדשים דרך מזבח הזהב להקטיר קטורת, שהוא קודם להקטרת התמיד, כדאמר במסכת יומא, ושם מצאה את בני אהרן אצל מזבח הזהב ושרפתם ואח"כ יצאה ובאה לה על המזבח ותאכל על המזבח את העולה ואת השלמים (רשב"ס).

פרק י

א. ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא: קודם שיצאה האש מלפני ה' כבר לקחו איש מחתתו להקטיר קטורת לפנים על מזבח הזהב. שהרי קטורת של שחר קודמת לאברים, ונתנו בהן אש זרה אשר לא צוה אותם משה ביום הנה, שאעפ"י שבשאר הימים כתוב ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח (ויקרא א', ז') היום לא צוה ולא רצה משה שיביאו אש של הדיוט לפי שהיו מצפים לירידת אש גבוה (רשב"ם). בני אהרן נדב ואביהוא: ולא כתוב נדב ואביהוא בני אהרן (השוה: ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי, בראשית ל"ד, כ"ה), שלא נהגו כבוד באהרן, שנהגו כאלו לא היו בניו (נצי"ב).

ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא: וכל עבודת היום הוטלה רק על אהרן, ולא על בניו (על פי אב.). איש מחתתו: והקטורת עבודתה באחד ולא בשנים. ויקריבו לפני ה': שנכנסו לפני ולפנים בלי רשות. אש זרה: שהביאו את האש מחוץ למקדש, במקום לקחת האש לקטרת ממזבח העולה, שנאמר (ויקרא ט"ז, י"ב) ולקח מלא המחטה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' ומלא חפניו קטרת, כי אם אמרו שבמזבח העולה היו נותנים אש מן ההדיוט, הנה אמרו זה לענין הקרבנות אבל לא בקטרת. אשר לא צוה אתם: כי ביום השמיני שמש משה רבינו במקום כהן גדול והוא היה המקטיר לבד, ואהרן לא הורשה לעשות אלא הדברים שמשוה צוה אותם, ולא צוהו שיקטיר (אב) והיה חטאם מפני גאוה, כי לא הספיק להם להיות משרתים לאביהם, ככתוב (ט', י"ח) וימצאו בני אהרן את הדם אליו, ובקשו להראות כי גם הם כהני ה' כאהרן (שד"ל).

וישימו עליה קטרת: על האש (רבותינו בעלי התוספות).

אש זרה אשר לא צוה אותם: כלומר, כבר הזהיר עליהם שלא לעשות, כדכתיב ולא תעלו אש זרה, וגם לא צוה אותם, שלא התיירה עתה להם לפי שעה, כי לפעמים הקב"ה אוסר דבר ומתירו לפי שעה לגדל שמו בגויים, כמו שמצינו באליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה על פי הדבור בשעת איסור הבמות (רבותינו בעלי התוספות).

ב. ותצא אש: הוא ותצא אש של הפסוק כ"ד בפרק הקודם (רשב"ם).

ג. וידם אהרן: שהיה בוכה בקול ואו שתק (רמב"ם).

ד. ויקרא משה אל מישאל: אלעזר ואיתמר לא נטמאו בהם, מפני שהיו

ביום משחתם והיה להם דין כהנים גדולים (רבותינו בעלי התוספות).

ו. ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו: כך אמר לאלעזר ולאיתמר,

אף על פי שכהנים הדיוטים אתם, וכהן הדיוט איננו אסור בפריעה ופרימה כמו כהן גדול, אשר עליו נאמר (ויקרא כ"א, י') י"ב את ראשו לא יפרע ובגדיו לא

יפרוכם... כי גזר שמן משחת אלקיו עליו, הרי אתם היום ככהן גדול לדורות כי שמן משחת ה' עליכם — אתם נמשחתם עם אביכם (על פי הרשב"ם).

ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו: ואם תאמרו, אם כן יהיו אחינו מחוללים שאין איש חס על מיתתם — לכך נאמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה' (רבותינו בעלי התוספות). ועל כל העדה יקצף: לפי שהם היו שליחי העדה, ושליח צבור שטעה סימן רע לשולחיו, ויש מפרשים שאם תשנו ממה שנצטויתם — לא יתקבלו לרצון הקרבנות שהקרבתם בעד העדה (בה"ט).

ט. **יין ושכר:** ה"ו הוא "ו" הבאור, כאלו אמר יין כשהוא שכר (עיי' רש"י); כאן תרגם אונקלוס יין ושכר — חמר ומרוי, — יין ומשכר — ואצל הגזיר (במדבר ו', ג') תרגם חמר חדת וחמר עתיק — יין חדש ויין ישן (מ"ב).

בבאתכם אל אהל מועד: כאשר תעבדו עבודה, כי האזהרה והעונש באלו אינם אלא שלא לעבוד שתוי יין (וגם שאינו רחוק ידיים ורגלים ומחוסר בגדים), אבל על הכניסה של אלה לאהל מועד אין בתורה שום מניעה, אולם לדעת הרמב"ם יש בכניסת אלה לאהל מועד בלא עבודה לאו שאין בו מיתה (על פי הרמב"ן).

י"ב **אצל המזבח:** רצונו לומר בעזרה (מ"ב).

ט"ז. **ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים:** הוא נרתע מפחד שמא יענשו גם הם, ובשביל זה קצף (נצי"ב).

י"ז. **מדוע:** מלה מרכבת מן מה זמן דעת, כמו: מהו הטעם אשר במעשיכם (יש"ר).

י"ט. **ותקראנה אתי כאלה:** וערעא יתי עקן כאלון — ותקראנה אותי צרות כאלו (ת"א).

ותקראנה אותי כאלה ואכלתי חטאת היום: הרי זה דומה לעבד שמזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו לאמר שאינו הפץ כעת בשמושו, שאין דרך ארץ שהעבד ימזוג לו באותה שעה כוס אחרת (נצי"ב).

הייטב בעיני ה': ה"ה, "הא" בהייטב הוא "ה" השאלה, ונקודה בפתח במקום חטף פתח: מלבד הפרוש הזה מביא א"ע פרוש אחר: ואכלתי הייטב בעיני ה', היינו ואכלתי ממנה מה שייטב בעיני ה', יוצא, שה"ה הוא הא הידיעה, ולא מצאנו בכל המקרא הא הידיעה עם פועל עתיד (מ"ב על פי א"ע).

כ. **וישמע משה:** מלת שמיעה היא כאן על קבלת הדברים, כמו (שמות ז', ט"ז) הגה לא שמעת עד כה, וכן כאן שקבל דברי אהרן וישרו בעיניו (יש"ר).

א. וידבר ה' אל משה ואל אהרן: המצוות בפרשיות אלו נוהגות בישראל ובכהנים, אבל על הכהנים להזהר יותר מגניעת הטומאה, בעבור שיצטרכו לבא למקדש ולאכול בקדשים, והנה הם צריכים להורות לישראל הטמא והטהור שיהיו בהם, על כן היה הדבור בזה אל משה ואל אהרן (על פי הרמב"ם).

ב. זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ: איסור המאכלים שאסרה התורה, כבר חשבו רבים מהמפרשים, שהוא מפני בריאות הגוף ורפואתו, וחלילה לי מלהאמין כן, לפי שאם כן היה ספר תורת האלהים במדרגת ספר קטן מספרי הרפואה, וגם עינינו הרואות כי האומות האוכלות בשר הזיר השקץ והעכבר ושאר הבהמות והעופות הדגים הטמאים כלן היום חזקות, אולם לא באה התורה האלהית לרפאות את הגופות ולבקש בריאותם, אלא לבקש בריאות הנפש ולרפאות תחלואיה, ולכן אסרה את המאכלים לפי שהם מתעבים ומשקצים את הנפש הטהורה (א.ב.).

ד. ופרסה איננו מפריס: לא כתוב לא יפריס כמו בשפן ובארנבת מפני שלשון "איננו" אינה שלילה מחלטת כמו לשון "לא" (נצי"ב ו.ה.).

ד-ו. את הגמל כי מעלה גרה הוא... ואת השפן כי מעלה גרה הוא... ואת הארנבת כי מעלת גרה היא... ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא... הזכיר בארבעה אלה את סימן הטהרה בתחילה, מפני שסימן הטהרה שלהם מוסיף טומאה על טומאתם, כדרך שאמרו בעשו שנמשל לחזיר שפושט את טלפיו להראות כאלו הוא כשר, ותוכו מלא תוך ומרמה, וזה מורה על כל מי שאין תוכו כברו כמדת הצבועים שמראים את עצמם כשרים, והם בלי ספק גרועים מן הרשע הגמור שתוכו וברו שוים לרעה (כ"א).

ה. ובנבלתם לא תגעו: אינו לאו, אלא שנרחיק עצמנו מליגע בנבלתם (מ"ב).

ובנבלתם לא תגעו: אינה אזהרה, אלא בא לומר שלא יגעו בהם כדי שלא יטמאו, שכל מי שנוגע בהם טמא לאכול קדש או להכנס למקדש (בה"ט).

ט. את זה תאכלו מכל אשר במים: ומה שלא יפרש שם הדגים כמו שעשה ליתר בעלי החיים, לפי שלא מצאנו שאדם הראשון קרא להם שם, שלא הזכירו שהובאו לאדם (מ"ב). בימים: הם המלוחים; ובנחלים: הם המתוקים (מ"ב).

את זה תאכלו מכל אשר במים: זכר את הדגים אחר הבהמות, ולפני העופות, מפני שגם בדגים, כמו בבהמות, ישנם שני סימני טהרה (חיצוניים) — סנפיר וקשקשת (על פי א.ב.): בימים בימים ובנחלים: במים — באיזה

מים שיהיו; בימים — במקוי המים הגדולים, ובנחלים — המים הנחלים (ש"ד).
 י. שקץ הם לכם: דבר נתעב ומגועל, ולא שהם שקץ בעצמם, כי הם
 בריות שברא ה' וחלילה שיברא ה' דבר משוקץ, אבל הוסיף מלת "לכם" כלומר
 לעם קדוש כמוכם יחשבו לשקץ שלא יאכלום (י"ד).

י"א. ושקץ יהיו לכם: מלבד שהטבע שלכם הוא לשקצם, הנני עוד מזהיר
 על כך (נצ"ב). ואת נבלתם תשקצו: להנות מהם בסחורה, שכל דבר
 שאסור לאכל מן התורה אסור לעשות סחורה מנבלתו (מ"ב על פי בח"י).

י"ג. ואת אלה תשקצו מן העוף: זכר המינים הטמאים בעופות ולא זכר
 הטהורים יען היו מיני העופות הטהורים רבים (אב. וכן רש"י, דברים י"ד, י"ג).
 כ"ד. יטמא עד הערב: ובערב טהר אם ירחץ בשרו במים, כמו שכתוב
 בסוף כל הטמאות בנבלות ושרצים (פסוק ל"ב) במים יובא וטמא עד הערב
 (ועל פי בה"ט); והנה הזכיר בכל הפרשיות עד הערב שהיא טהרת התרומה מפני
 שהיא קדש ואסור לאכלה בטומאה, אבל לא הזכיר הטהרה לחולין ולמעשר שהיא
 בטבילה לבד, כי אינה מצוה להטהר לחולין ואם רצה יאכלם בטומאה (בה"ט
 על פי הרמב"ן).

ל"ו. אך מעין ובור מקוה מים: מעין — מקור מים חיים, ואשר בתוך
 הבנין נקרא בור, והמקובצים בקרקע בלי בנין וחפירה נקרא מקוה מים (אב.).

מ"ג. ונטמאתם: חסר "א" (אב.).

מ"ז. הנאכלת: המתרת לאכילה: אשר לא תאכל: על פי
 התורה (א"ט).

ת ז ר י ע

פ ר ס י י ב

ב. וטמאה: היא טמאה ואין הולד טמא (ח. על פי ספרא). שבעת ימים:
 הטומאות נחלקות לשני מינים: לטומאות שיש בטהרתן הבאת קרבן, כגון היולדת,
 המצירע, הזב והזבה, ולטומאות שאין בטהרתן הבאת קרבן, כגון טומאת מת
 וטומאת נבלה (על פי שד"ל).

ג. וכיום השמיני ימול: מהמצוות שנצטוו בני ישראל בימי האבות
 מילה נשנית וגיד הנשה לא נשנה (מ"ב). ונשנית מצוה זו ללמד שמלין אפילו
 בשבת (על פי ח).

ו. כבש בן שנתו לעלה ובן יונה או תר לחטאת: לעולה — שמא עלתה שום מתשבה על רוחה בשעת לדתה מרוב צער, לחטאת — שמא דברה מפיה (א"ע).

פ ר ק י ג

א. ואל אהרן: הזכיר אהרן שהרי על פיו יהיה כל ריב וכל נגע אם לטמא או לטהר (רמב"ן על פי א"ע).

ב. והובא: ברצונו ושלא ברצונו כי הרואה בו אחד מסמנים אלה יכריחנו שיבא (א"ע).

אז אל אחד מבניו הכהנים: אמר מבניו, אפילו בעלי מומים, והוסיף הכהנים — פרט לחללים (יש"ר על פי ספרא).

ג. ומראה הנגע עמוק מעור בשרו: למראה עין הרואה נראה כאילו הנגע עמוק מן העור, אבל במשוח הם על שטח אחד (יש"ר).

ד. ושערה: לא מפיק "הא" ובפסוק כ"י מפיק (ח) והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים: כי אז יכיר הפשיון, כי אדם הרואה דבר תדיר בכל יום והוא גדל מעט, לא יבחין בגדלו (רבותינו בעלי התוספות), ולכן צריך לעמוד שבעה ימים, כי אז נקל יוכל להבחין אם פשה אם אין, והעד מנ"ט (מ"ב).
ה. והנה הנגע עמו בעיניו: בעיניו של כהן, שלפי ראות עיניו של כהן עמד ולא פשה (רבותינו בעלי התוספות); ואינו צריך למדוד את הנגע (בחי על פי רמב"ן).

ז. ונראה שנית אל הכהן: מן הדין זיה לו לכתוב שלישית, דלגבי ראיות היא שלישית (רבותינו בעלי התוספות): ונראה שנית אל הכהן; הכהן — ב"הא" הידיעה, כלומר אל הכהן שראו ראשונה, כי הוא ידע ויכיר אם פשה אם לא (מ"ב).

ט. נגע צרעת כי תהיה: ג' פסוקים בתורה מתחילים ב"ג" ומסתיימים ב"ג" — זהו אחד; השני (במדבר ל"ב, ל"ב) נחנו נעבור חלוצים, והשלישי (דברים י"ח, ט"ו) נביא מקרבך (מ"ב על פי צ"ח).

י"א. וטמאו הכהן... כי טמא הוא: רצונו לומר אמירת הכהן תועיל רק בהיותה מסכמת אל האמת, וזה הכפל שתמצא תמיד בטומאה ובטהרה (מ"ב).
כ. שפל מן העור: יש הבדל בין עמוק ובין שפל, שתיים נמוכים מן העור, אלא שעמוק נמוך יותר משפל (יש"ר).

כ"ט. ואיש או אשה: הזכיר כאן אשה שאין לה בדרך כלל זקן, לומר שאם צמח לה זקן הרי הוא מטמא בנתקים (על פי אה"ח).

ל. נתק הוא: צרעת במקום שער קורא נתק שעי"י כך מתנתק השער

(רשב"ט).

נתק הוא : יש הבדל בין השרש „נתק” ובין השרש „מרט”. נתק הוא אם מחמת חולי הצרעת נעשה השער דק עד שהוא נפרך באמצעותו כאשר היד נוגעת בו (השוה: החוט המשולש לא במהרה ינתק), וכאשר השערות נופלות ממקום הזרזן בהיותם שלמות ועבות כבתחילה, אם מחמת חולי או זקנה או שאכל סם שהשירן, נקרא זה בשם מריטה, ולכן אין טומאה במריטה, כי היא איננה באה מחמת צרעת (על פי יש"ד).

ל"ג. והתגלח : לפי שמצינו תגלחת אחרונה בכהן (י"ד, ט'), יכול אף זו כן? תלמוד לומר והתגלח — מכל אדם; ולפי שמצינו תגלחת אחרונה בתער, יכול אף זו כן? תלמוד לומר והתגלח — בכל דבר (ח. על פי ספרא).

ל"ו. ושער שחר צמח בו : ה"ו של ושער הוא במקום „או”, דוגמת מכה אביו ואמו, מקלל אביו ואמו, ועוד, וכן כאן — אם עמד הנתק בעיניו או אם צמח שער שחור — טהור הוא (ח).

מ. ואיש כי ימרט ראשו : באשה אין זה מצוי, ולכן לא נזכרה כאן (על פי מ"ב, לפי דעתו של ר' עקיבא בספרא).

מ"ה. כגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע : והטעם שיתאבל על רוע מעשיו כי בעבור מעשיו בא לו הנגע (א"ע).

כגדיו יהיו פרומים : לעוררו על התשובה (מ"ב). וראשו יהיה פרוע: אין זה גדול שער, כמו שפירש רש"י, אלא גלוי ראש, וכן תרגם אוגקלוס (וראשית יהי פרוע) כמו שתרגם אצל הסוטה (במדבר ה', י"ח) (על פי מ"ב).

ועל שפם יעטה : יכסה פיו שלא יריחו ריחו כי הריח שלו מוזק (בה"ט). וטמא טמא יקרא: ולא תסתאבון ולא תסתאבון יקרי — ואל תטמאו ואל תטמאו יקרא (ת"א).

מ"ו. כל ימי אשר הנגע בו יטמא : אין טומאתו לימים, כמו נוגע במת או בשרץ, שכל הימים אשר הנגע בו יטמא, כמו בזב וזבה (ט"ו, כ"ה), ולכן הוסיף טמא הוא, כלומר גופו טמא, וכן בזבה טמאה היא (יש"ד).

כדר ישב : לפי שאותו חולי מתפשט בבני אדם הרגילים אצלו (רבותינו בעלי התוספות).

מחוק למחנה : אינו נוהג אלא בא"י בלבד ובעיירות המוקפות חומה (מ"ב). **מ"ז. והכנר כי יהיה בו נגע צרעת :** זה הענין איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם וכן נגעי הבתים; אבל להיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח ה' עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב, וכאשר קרה באחד מהם חטא ועון, יתהווה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו לראות כי ה' סר מעליו, ולכך אמר הכתוב (ויקרא י"ד, ל"ד) „ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחותכם”, כי היא מכת ה'

בבית ההוא; והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה' כמו שאמר (ויקרא י"ד, ל"ד) "כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזיה", ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע, אלא מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בתוכה, וכן אני חושב בנגעי הבגדים שלא ינהגו אלא בארץ (רמב"ן).

מ"ז—מ"ח. בבגד צמר או בבגד פשתים או בשתי או בערב לפשתים ולצמר: בבגדים הקדים צמר לפשתים, לפי שבגד צמר משנגמרה מלאכתו חשוב מבגד פשתים, אבל בשתי וערב הקדים פשתים לצמר, לפי שהמטוה של פשתים חשוב הוא משל צמר (ח).
 ז"ט. זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים: כשגמר דיני צרעת עור בשר וחבריהן, לא אמר "זאת תורת...", לפי שלא נגמר הענין כולו, שעוד צריך לכתוב דיני טהרה בפרשה הסמוכה, אבל צרעת הבגדים שגמר משפטם אמר "זאת תורת... לטהרו או לטמאו", כלומר, הכל אמרתי לך, כל דיני טהרתם וכל דיני טומאתם, לא חסר דבר (יש"ר).

זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר: ארבעה סמוכים ויש במקרא חמשה (ד"ה א' ט', י"ג) גבורי חיל מלאכת עבודת בית האלהים, וכלם סמוכים אל השם שהוא סומך לכל הנופלים (א"ט).

זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר: ארבעה סמוכים ויש במקרא חמשה (ד"ה א' ט', י"ג) גבורי חיל מלאכת עבודת בית האלהים, וכלם סמוכים אל השם שהוא סומך לכל הנופלים (א"ט).

מצורע

פרק י"ד

ב. זאת תהיה תורת המצורע: נאמר חמש פעמים תורה במצורע ודרשו חז"ל שבעל לשון הרע עובר על חמשה חומשי תורה (מ"ב). והוא א: בעל כרחו (על פי אי"ע עי"ן לעיל י"ג, ב'); אל הכהן: אל מקום חוץ למחנה שיוכל הכהן בכבוד ובלי רוב טורח ללכת לראותו (ט).

תורת המצורע: מצורע — מוציא רע, שמוציא אל החוץ כל רעתו הנסותרת בקרבנו, לגלות רעתו בקהל (כ"י). ביום טהרתו: ביום שיחדש לב חדש בקרבנו ויקבל עליו לשוב בתשובה; והוא א אל הכהן: ללמוד תורה מתלמידיו של אהרן אוהב שלום — שלא לשלוח מדנים בין אחים בשוט לשונו (על פי כ"י).

והוא א: קרי ביה — והוא בא, שאין לו מי שיביאנו מפני שהכל בדלים ומתרחקים ממנו שנאמר: בדרך ישב מהוץ למחנה מושבו (רבוהינו בעלי התוספות), והוא א אל הכהן: והוא דבר טהרתו אל הכהן, אבל המצורע עצמו אסור ליכנס למחנה, וכן כתוב בסמוך ויצא הכהן אל מחוץ למחנה (ח).

ד. וצוה הכהן ולקח: צווי בכהן ולקחה בכל אדם (תורת כהנים). ש ת י צ פ ר י מ: הוא שם כולל לעופות המשכימים. בבקר לצפצף, ונגור מלשון ארמית, שבה הבוקר נקרא צפרא (מ"ב על פי הרמב"ן) ח י ו ת: בריאות (יש"ד).

ה. וצוה הכהן ושחט: הכהן, ואף על פי שבקרבות כשרה השחיטה בור, הרי כאן יש עם השחיטה מעשה אחר — שישחט אל כלי חרש על מים חיים, ולכן צריך זה להעשות על ידי כהן: שחיטת הצפור, התגלחת וההזיה בלבד הם בידי כהן (רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק י"א, ה), והצווי של הכהן איננו לעיכובא, אלא רק דרך כבוד שיהיו הדברים נעשים על פיו (על פי אוה"ח).

ו. בדם הצפר השחטה: היא היתה שם נקברת, שהרי היתה אסורה בהנאה (מ"ב).

ז. וטהרו: בדבור (היינו שיאמר, טהור אתה, אבל טהרתו איננה נגמרת בזה) (ח).

ח. וטהר ואחר יבוא אל המחנה, ט. ורחץ את בשרו במים וטהר: המצורע היה מרוחק בשתי הרחקות, אחת — מאת עמו, שהיה יושב בדד מחוץ למחנה, ואחת — ממקדש ה' וממשכנו, לכן הוא צריך שתי טהרות (א.ב.). ט. והיה ביום השביעי יגלח: מה שצמח באותם שבעה הימים, ושני גלוחים היה עושה (ח).

י"ב. והקריב אתו לאשם: כבר התבאר שענין האשם הוא על מעל בקדש, כמו החטאת על חיוב כרת, וכבר אמרו שהצרעת היא על לשון הרע ועל גסות הרוח ששניהם מעילה בקדש (ט).

ט"ו. על כף הכהן השמאלית: ולא אמר על כפו, למדנו שאם נתנו על כף כהן אחר שאינו מעכב (מ"ב), (ולפי ספרא מצוה ליצוק על כפו של חברו, ואם יצק לתוך כף עצמו — יצא).

ט"ז. מן השמן: "מן" במקום "ב" (ח).

י"ח. והנותר בשמן: "ב" במקום "מן" (ח).

כ"א. ואם דל הוא ואין ידו משגת: לפי שמצינו דלות בגוף, כמו (בראשית מא', יט) דלות ורעות, או (שמואל ב' י"ג, ד') מדוע אתה ככה דל בן המלך, פרט לך כאן ואין ידו משגת, לומר לך שדל זה הוא שאין לו ממון (ח. ומ"ב על פי ספרא), ל"ה. ובא אשר לו הבית: מי שמיחד ביתו לו שאינו רוצה להשאיל כליו

ואימר שאין לו, ואינו מכניס אורחים לתוך ביתו, הקב"ה מפרסמו (יומא י"א, ע"ב). נגעי הבית הם כנראה עונש על צרות עין, על האנכיות, על מדת סדום של "שלי שלי ושלך שלך" (ה. על פי בחי').

ובא אשר לו הבית: שלא ישלח ביד שליח, ואם היא זקן או חולה, יכול לשלוח גם שליח (על פי ספרא).

ל"ה. ופנו את הבית: בעל הבית וכל אנשי ביתו, וטעם לשון רבים לפנותו מחרה (א"ט).

ופנו את הבית בטרום יבא הכהן: ולא יבא קודם לכן, ובין כך יהיה זמן תשובה לבעלים ותפלה לכהן (ט).

ל"ז. בקירת הבית: (וכן פסוק ל"ט: פשה הנגע בקירת הבית): באחת מקירות, כמו (שופטים י"ב, ז') ויקבר בערי גלעד (מ"ב). ומראיהן שפל: ומראה כל אחד מהם שפל (א"ט).

מ. אל מקום טמא: אין מקום טמא שאין הקרקע בית קיבול טומאה, וכן אמרו החכמים—שיהא מקומו טמא, כלומר המקום שישליכום שם יקרא טמא (יש"ר). מ"א. ושפכו: לפי שהעפר שמוציאים ניתן בכלי או בשק יתכן לומר ושפכו ועל האבנים אמר והשליכו (יש"ר).

מ"ב. ועפר אחר יקה וטח את הבית: בלשון יחיד, רק בעל הבית שבו נראה הנגע, אבל שאר הפעולות (וחלצו את האבנים... והשליכו ושפכו את העפר... ולקחו אבנים אחרות...) נאמרו על בעל הבית ועל שכנו שהקיר אשר בו הנגע משותף להם (על פי מ"ב לפי ספרא).

מ"ד. והנה פשה הנגע: שיבת הנגע קרויה פשיון (יש"ר). וכן בפסוק מ"ח והנה לא פשה הנגע ענינו לא חזר (כ"ק).

מ"ה. ונתק את הבית: בצווי, וכן הוציא אל מחוץ לעיר (א"ט).

מ"ז. והשכב בבית יכבס את בגדיו והאכל בבית יכבס את בגדיו: לא הוסיף ויטמא עד הערב, ככתוב בכל כבוס בגדים בתורה, שכבר אמר (פסוק מ"ו) והבא אל הבית... יטמא עד הערב. ואי אפשר לאכול או לשכב בבית בלי ביאה בו (ה"ל על פי ח.).

מ"ח. ומהר הכהן את הבית: בדבור (ח).

נ"ג. וכפר על הבית: המזבן הוא — וכפר על בעל הבית (על פי אב).

נ"ד. ולנתק: הזכיר אותו במיוחד, מפני שאינו בעצם נגע, אלא רק גשירת שער (על פי מ"ב).

נ"ז. ואת תורת הצרעת: אין להוסיף ולהחמיר ולטמא נגעי עור-בשר אחרים אף על פי שהם אצלנו מיני צרעת רבים מאלה, כאמרו אל תוסף על דבריו (ט). (דברים י"ג, א' — לא תסף עליו).

פ ר ק ט " ו

ב. איש איש כי יהיה זב: ענה יהל לבאר הטמאים מדבר נסתר, כי

הצרעת — נגע גלוי (א"ע פסוק א').

י"א. וידיו לא שטף במים: יקרא הכתוב את הטבילה שטיפה במים, והכוונה היא לכל גופו, ולא לידיו בלבד (על פי הרמב"ן).
 כ"ט. והביאה: מלרע (א"ט), כל בנין הפעיל מלעיל, ושנים יוצאים מן הכלל מלרע, והבדילה הפרכת (שמות כ"ו, ל"ג) והביאה אותם (כאז) (רד"ק).
 ל"א. בממאם את משכני אשר בתוכם: היינו את האדם עצמו שהוא משכן לשכינה, מפני שנברא בצלם אלקים (ה. על פי אב).
 אחר מות

פ ר ק ט ו

א. וידבר ה' אל משה: ומה אמר לו? „בקרבתם לפני ה' וימותו“ (זהר). ומה שכתוב בפסוק ב' „ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך“ — הוא מאמר אחר (ט). אחר מות שני בני אהרן... וימתו: שתי מיתות מתו, אחת לפני ה', ואחת — שלא היו להם בנים (זהר). בקרבתם לפני ה': בקרוביהוון אשתא נכריתא קדם ה' — בהקריבם אש זרה לפני ה' (ת"א על פי במדבר ג', ד') בקרבתם לפני ה': בקרבתם ולא בהקריבם, מפני שרצו להתקרב לה' יותר מאשר צווה להם (על פי זוהר). ועל כן יזהיר אהרן שלא ישרת אלא במקום אשר יצוה ובעת אשר יצוה (רמב"ן).

בקרבתם לפני ה': חטאם היה בזה, שחשבו את עצמם קרובים לה' יותר משהיו במציאות והאמינו, שהם מסוגלים להבין מעצמם („ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אתם“), מה יש לעשות כדי להפיק רצון מאת ה', מבלי לקבל על זה הוראה מפורשת ממנו (על פי ה').

ב. דבר אל אהרן אחיך: אף על פי שאחיך הוא, ואתה אינך באל יבא בכל עת אל הקדש, הרי הוא באל יבא (על פי הרמב"ן). ואל יבא: שאל יבא, וכן דבר אל בני ישראל ויסעו (יש"ר). ואל יבא: באה תוספת ה"ר, להדגיש כי גם ביום הכפורים לא יבא בכל עת אל הקדש, כי אם רק להקטיר ולהזות כמו שכתוב (על פי אורח"ח). בכל עת: בשום עת, מלבד יום הכפורים (על פי כ"י). ורק לעבודות פנים, שעליהן נצטוה בפרשה זו, ולכן — אל יבא בכל עת — גם ביום הכפורים אל יבא בכל עת (על פי יש"ר).

ג. בזאת יבא אהרן אל הקדש: בסדר ובמשפט שאומר לד' (יש"ר).

ד. כתנת בר קדש ילבש...: הזכיר ארבעה פעמים בר, כדי להוציא את ארבעה הבגדים שיש בהם זהב, שאין להכנס בהם לפני ולפנים, ובר הוא מהצמח